
**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

УДК 336.63/339.972

Зварич Р.Є.кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри міжнародної економіки
Тернопільського національного економічного університету**ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ НЕРІВНОСТІ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ**

У статті обґрунтовано принципову відмінність між абсолютною та відносною бідністю. Проаналізовано рівні доходів певних країн у різних точках їх розподілу, виокремлено децильне зростання реальних наявних доходів домогосподарств та встановлено зміни доходів у країні в процесі їх розподілу. Доведено, що нерівність споживання майже в усіх країнах є нижчою, ніж нерівність доходів, оскільки споживання гармонізується в часі шляхом заощадження отриманого доходу. Досліджено еволюцію регіональних середніх значень нерівності як у межах країн, так і за регіонами, та доведено, що регіональна варіативність значно більша, ніж часова. Оцінено нерівність доходів у Латинській Америці та встановлено, що даний регіон світу є найбільш поляризованим у світі. Проаналізовано глобальний розподіл доходів та встановлено, що доходи біднішої половини населення світу зростали швидше, ніж доходи багатішої половини людства. Напрацьовано перспективи щодо зростання добробуту та зменшення бідності у світі.

Ключові слова: глобалізація, гранична бідність, індекс Джині, нерівність доходів, нерівномірне зростання, споживчі витрати, рівень розподілу доходів.

В статье обосновано принципиальное различие между абсолютной и относительной бедностью. Проанализированы уровни доходов определенных стран в разных точках их распределения, выделен децильный рост реальных располагаемых доходов домохозяйств и установлены изменения доходов в стране в процессе их распределения. Доказано, что неравенство потребления почти во всех странах ниже, чем неравенство доходов, поскольку потребление гармонизируется во времени путем сбережения полученного дохода. Исследована эволюция региональных средних значений неравенства как внутри стран, так и по регионам, и доказано, что региональная вариативность значительно больше, чем временная. Оценено неравенство доходов в Латинской Америке, установлено, что данный регион мира является наиболее поляризованным в мире. Проанализировано глобальное распределение доходов и установлено, что доходы бедной половины населения мира росли быстрее, чем доходы богатой половины человечества. Нарботаны перспективы относительного роста благосостояния и уменьшения бедности в мире.

Ключевые слова: глобализация, индекс Джини, неравенство доходов, неравномерный рост, потребительские расходы, предельная бедность, уровень распределения доходов.

Постановка проблеми. Зростаючий розрив у рівні добробуту багатих і бідних країн веде до витіснення останніх на узбіччя світового господарства, збільшення в них безробіття, зубожіння населення. Розвинені країни цілком правомірно вказують на те, що глобалізація в тому вигляді, в якому вона розгорталася в минулі роки, не тільки не вирішила, а й навіть загострила проблеми, що заважають справжній інтеграції цих країн у систему світогосподарських зв'язків і більш-менш задовільного вирішення ними проблеми бідності та відсталості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти розвитку процесу глобалізації економіки були об'єктом дослідження таких учених, як А. Дейтон, Г. Зюкман, К. Лакнер, П. Мауро, Т. Пікетті, Е. Саес, Т. Хелле-

брандт. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних основ формування доходів населення та виникнення їх нерівності зробили: П. Ліндерт, Л. Лопес-Кальва, Н. Лустіг, Б. Міланович, Б. Нолан, Е. Ортіз-Оспіна, М. Розер. Але поза їхньою увагою залишилося питання комплексної оцінки глобальних трендів нерівності доходів населення.

Метою дослідження є визначення глобальних трендів нерівності доходів населення в контексті дослідження регіональних середніх її значень та порівняння з нерівністю за споживанням, а також оцінка глобального розподілу доходів для напрацювання перспектив зростання добробуту та зменшення бідності у світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна бідність виражається двома різ-

ними поняттями: абсолютною бідністю та відносною бідністю. Абсолютна бідність вимірюється рівнем доходу, що зафіксований як між країнами, так і в часі. Найбільш яскравим прикладом цієї концепції є оцінка граничної глобальної бідності. На противагу цьому поняття відносною бідності вимірюється рівнем доходу, що може змінюватися як між країнами, так і в часі. М. Розер та Е. Ортіс-Оспіна зауважили, що найчастіше відносна бідність у країні враховує середній дохід¹ у цій же країні [1]. Оскільки даний дохід визначається як відносний, то він і є показником економічної нерівності. У цілому нерівність доходів у країні залежить від відносного зростання доходів на різних рівнях їх розподілу². Тобто нерівність зменшиться, якщо доходи бідних верств населення, як правило, зростатимуть швидше, ніж доходи заможних верств [2].

На рис. 1 наведена візуалізація рівнів доходів певних країн у різних точках їх розподілу. Кожен рядок показує окремі доходи для 10 децилів³ розподілу доходу. Виходячи із цього, можна побачити, як доходи змінюються в країні в процесі їх розподілу. Так, у Великобританії в 1980-х роках відбувалося значне зростання нерівності, адже доходи вищих децилів зростали порівняно з нижніми. Такий нерівномірний ріст, що мав місце до 1991 р., спричинив значне зростання нерівності. Проте впродовж

1990-х та 2000-х років відбулися певні зміни в розподілі на користь більш рівномірного зростання, що забезпечило зростання доходів для всіх. Оцінюючи ситуацію в США, варто зазначити, що нижня половина розподілу доходів у цій країні не відчула жодного росту доходів за майже весь період із 1979 р. (винятком був лише кінець 1990-х років) [3].

М. Розер та Е. Ортіс-Оспіна провели порівняння нерівності за споживанням та за доходами для низки країн із середнім рівнем доходу (рис. 2). Даний рисунок доводить, що нерівність споживання майже в усіх країнах є нижчою, ніж нерівність доходів. Це інтуїтивно зрозуміло, оскільки споживання може гармонізуватися в часі, наприклад шляхом заощадження отриманого доходу. У принципі на відміну від доходів заощадження та запозичення дають змогу аграрному сектору зменшити волатильність споживання та залежать від сезонних варіацій [5]. На думку М. Розера та Е. Ортіс-Оспіни, заощадження та запозичення, як правило, мають сильніший ефект на нижчому рівні розподілу доходів, тому рівень споживання та нерівність доходів є більш відчутні для бідніших верств населення. Але оскільки можливості заощадження та запозичення зростають, то між різними верствами населення виникають певні вагомні диспропорції. Так, рис. 2 демонструє, що в країнах із серед-

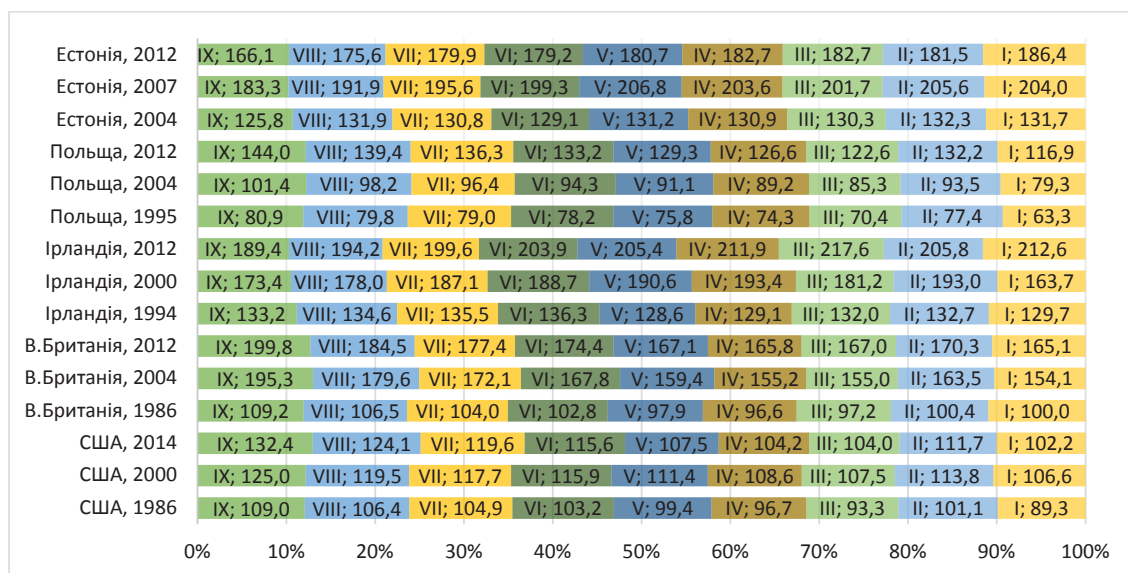

Рис. 1. Децильне зростання реальних наявних доходів домогосподарств

Джерело: побудовано за даними [4]

¹ Мається на увазі дохід особи, що знаходиться за рівнем свого доходу в середині розподілу доходів.

² Створений у процесі суспільного виробництва валовий продукт проходить фазу розподілу. В результаті утворюються доходи основних суб'єктів ринкової економіки: окремих громадян, домогосподарств, підприємств і держави. Отримані доходи визначають рівень і структуру споживання, ступінь задоволення матеріальних потреб членів суспільства. В умовах ринкової економіки кожен ресурс має свого власника і ціну. У стані рівноваги кожний ресурс забезпечує дохід, що дорівнює його граничному внеску у виробництво товарів та послуг. Таким чином, факторний розподіл доходів здійснюється пропорційно граничній продуктивності кожного економічного ресурсу.

³ Перший децил показує дохід, що відрізняє найбідніші 10% населення від наступних 10% у каналі розподілу доходів.

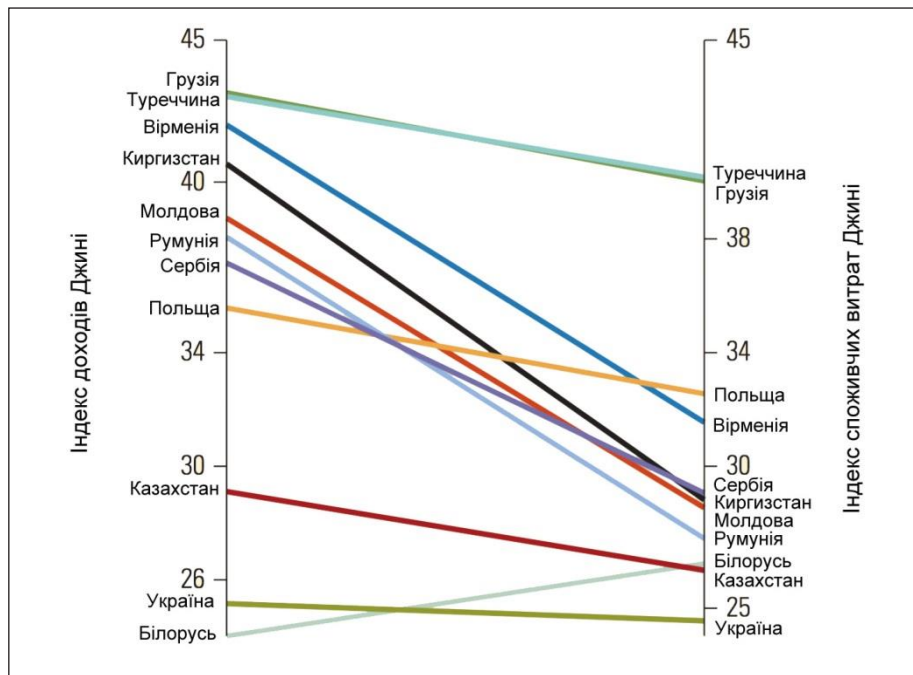

Рис. 2. Порівняння нерівності у споживанні та доходах, 2015 р.

Джерело: побудовано за даними [6]

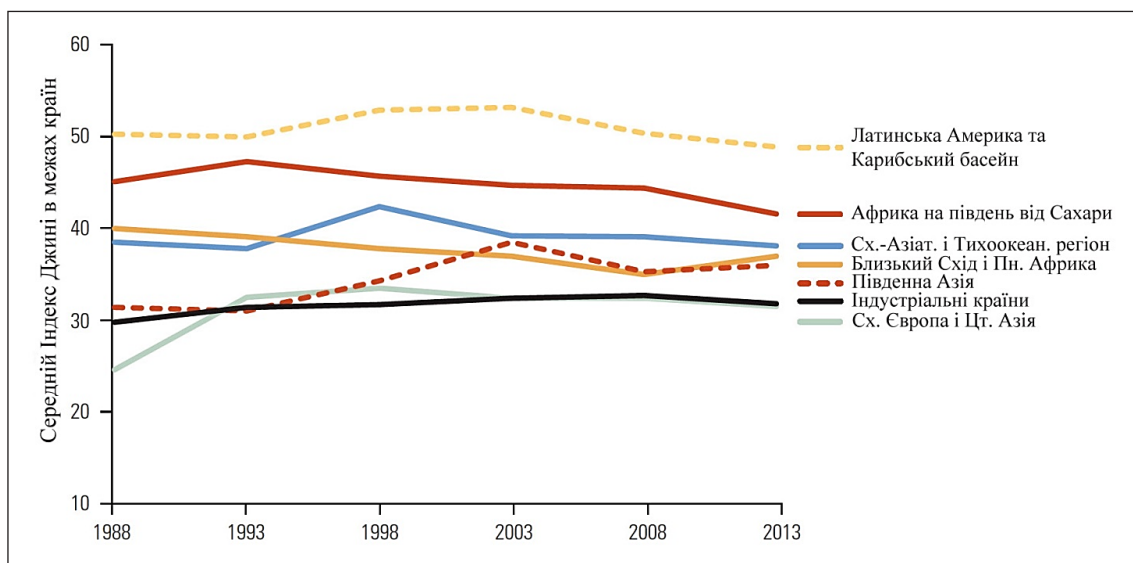

Рис. 3. Середня економічна нерівність в межах країн, за регіонами

Джерело: побудовано за даними [7]

німи рівнями доходів такі диспропорції дійсно великі [1].

Наведений нижче рис. 3 відображає тренди нерівності доходів різних регіонів світу через середнє значення коефіцієнтів Джині без зваженої корекції країн за населенням. Іншими словами, тренди на рисунку відображають еволюцію регіональних середніх значень нерівності. Так, із даного рисунку варто відзначити, що Латинська Америка сьогодні є регіоном із найвищим середнім рівнем нерівності серед країн. І така стабільна нерівність спостерігається у цій

частині світу протягом останніх десятиліть. Так, на рубежі ХХ ст. Латинська Америка в середньому була майже на 65% більш нерівною, ніж індустріальні (з високим рівнем доходу) країни. Наступний важливий момент, який варто відзначити на даному рисунку, є той, що регіональна варіативність значно більша, ніж часова. Як виявилось, це також характерна риса для країн: різниця в рівнях нерівності між країнами, як правило, набагато більша, ніж різниця в нерівності кожної конкретної країни в різні моменти часу. Хоча середня нерівність у Латин-

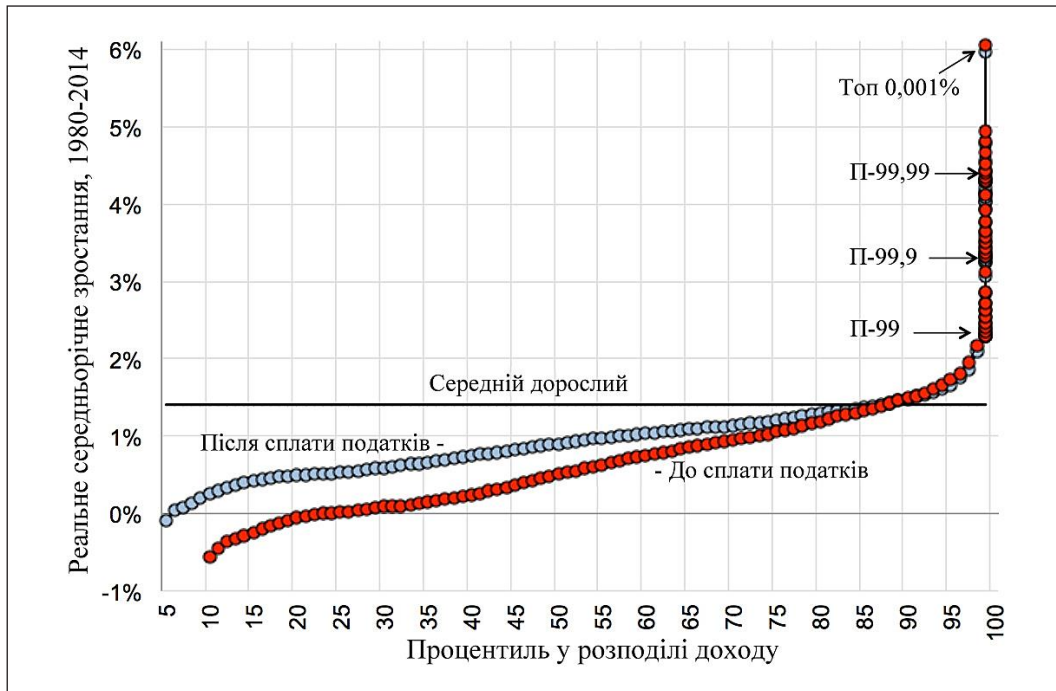

Рис. 4. Середньорічний приріст доходів у США, 1980–2014 рр.

Джерело: побудовано за даними [8]

ській Америці знижується, а в країнах із високим рівнем доходів вона зростає, різниця в цих рівнях залишається значною [7].

У США нерівність доходів зростала протягом останніх чотирьох десятиліть, при цьому доходи нижчих 10% населення зростали значно повільніше, ніж доходи верхніх 10%. Цей тренд відрізняє дану країну від інших країн – членів ОЕСР. Дослідження нерівності показують, що найбільше зростання доходів у США відбулося серед «надмірно багатого» населення (рис. 4). На даному рисунку кожна точка вздовж горизонтальної осі відображає інший процентиль у розподілі доходу, висота якої визначає відповідний середній рівень його зростання в період 1980–2014 рр. (скоригований на рівень інфляції) [8]. Рис. 4 констатує, що найбідніші верстви населення в США не відчували реального зростання доходів у період 1980–2014 рр., тоді як доходи надмірно багатого населення щорічно зростали на рівні приблизно 6%. Більше того, якщо взяти до уваги значення показника до сплати податків, то населення з найнижчих процентилів фактично відчувало скорочення власних доходів. Ще один вражаючий факт полягає у тому, що дане співвідношення монотонно зростало: незалежно від того, де перебував індивід у системі розподілу доходів США, той, хто був багатшим, отримував більший приріст свого доходу. Тобто в США відбулися зміни, що суперечили твердженням Т. Пікетті, Е. Саеса та Г. Зюкмана – «незалежно від того, де інди-

від знаходиться в системі розподілу доходів, бідніші верстви населення повинні відчувати більше зростання своїх доходів» [8].

Як зазначалося вище, Латинська Америка – це регіон світу з найбільшою нерівністю доходів. Окрім того країни Латинської Америки зменшили нерівність протягом останніх кількох десятиліть. На рис. 5 наведено останні тенденції коефіцієнтів Джині в різних країнах Латинської Америки, загальна тенденція яких тягнє до зниження, хоча рівні залишаються досить високими. Позитивним є той факт, що політика скорочення нерівності була широко поширена в регіоні, про що свідчать основні відмінності між країнами. Так, Л. Лопес-Кальва та Н. Лустіг [9] дослідили, що нерівність у країнах із високим рівнем нерівності (Бразилія), а також у країнах з її низьким рівнем (Аргентина) зменшилася. Також вона скоротилася в країнах, що швидко розвиваються (Чилі, Перу), та країнах із повільно зростаючою економікою (Бразилія, Мексика). Відбулося зниження в макроекономічно стабільних країнах (Чилі, Перу) та країнах, що відновлюються після економічної кризи (Аргентина, Венесуела). Також спостерігалось зниження як у країнах, що вважаються «лівими» політичними режимами (Бразилія, Чилі), так і в країнах із «не-лівими» політичними режимами (Мексика, Перу). Л. Лопес-Кальва та Н. Лустіг [9] вважають, що головними факторами, які сприяли зменшенню нерівності у цих країнах, були: а) зменшення розриву в доходах

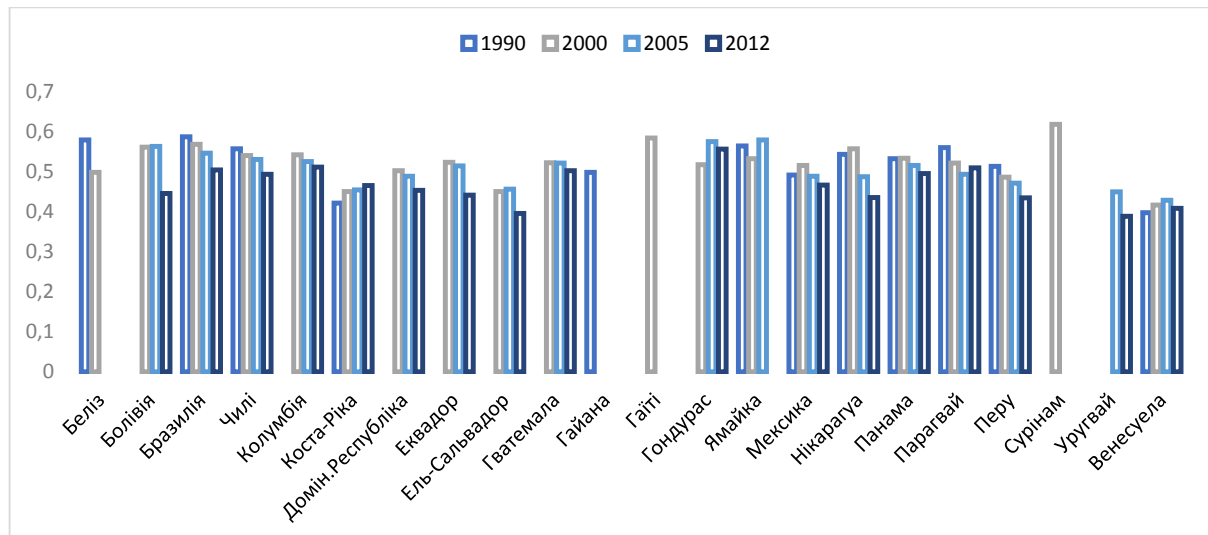

Рис. 5. Нерівність доходів у Латинській Америці

Джерело: побудовано за даними [10]

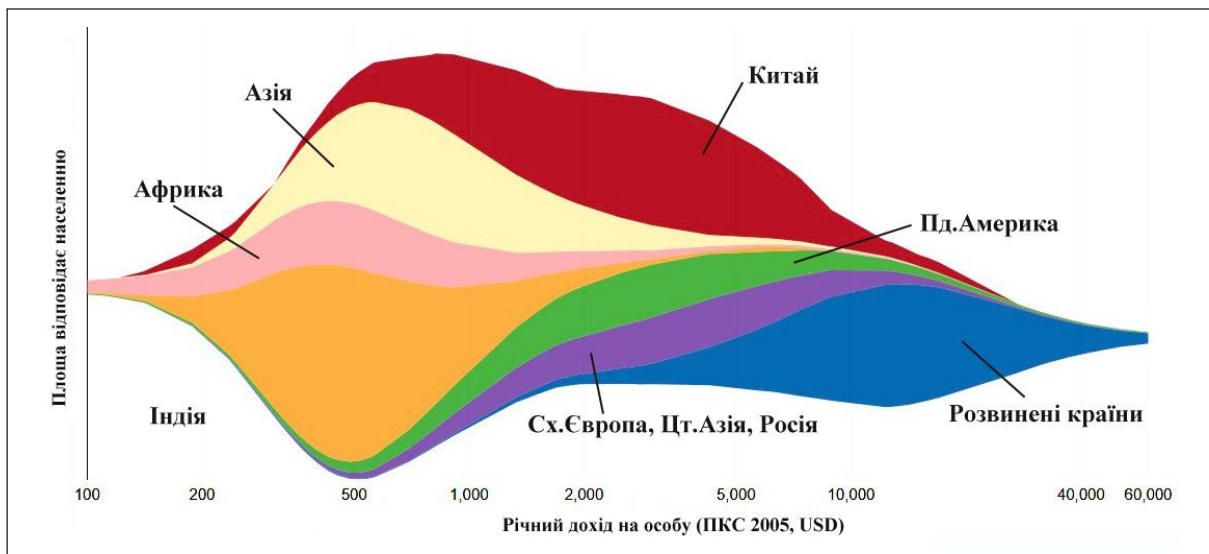

Рис. 6. Глобальний розподіл доходів, 2011 р.

Джерело: побудовано за даними [4; 12]

між кваліфікованими та низькокваліфікованими працівниками та б) збільшення державних виплат бідним верствам населення.

Продовжуючи дослідження глобальної економічної нерівності, варто зауважити, що вона не тільки змінювалася в часі, а й суттєво відрізнялася між різними країнами світу. Так, у 1800 р. деякі країни досягли економічного зростання, але більшість населення світу жила в бідності з доходом, еквівалентним сьогодні рівню найбідніших країн. Тобто на початку XIX ст. значна частина населення світу – більше 80% – жила в матеріальних умовах, які сьогодні можна визначити, як крайню бідність. Через 175 років (у 1975 р.) світова економіка змінилася і стала ще більш нерівною – розподіл світових доходів

став бімодальним за суттю та формою. Перший «топ» об'єднав країни, що знаходилися за міжнародною межею бідності, другий топ включав країни зі значно вищими доходами, тобто в 1975 р. світ був поділений на групу бідних країн (ті, що розвивалися) і групу розвинених країн (ті, що були у 10 разів заможніші). Протягом наступних чотирьох десятиліть світовий розподіл доходів знову різко змінився: бідніші країни, особливо країни Південно-Східної Азії, поступово наздогнали попередників. Відповідно, «бімодальна» форма розподілу трансформувалася в «гібридну» форму. Світова нерівність доходів зменшилася, а їх розподіл змістився: доходи бідних громадян світу зросли, а бідність людства у цілому знизилася.

Б. Міланович та К. Лакнер, провівши детальне дослідження доходів домогосподарств на кожному децилі їх розподілу, змогли встановити більш точний рівень розподілу світових доходів. Недолік цього підходу полягав у короткому відрізку часу, який автори змогли охопити опитуванням та обстеженням домогосподарств. Наведений нижче рис. 6 показує розподіл доходів у 2011 р., за даними Б. Мілановича та К. Лакнера [11].

Рис. 6 констатує закінчення тривалої епохи зростання глобальної нерівності, адже починаючи з індустріалізації, доходи в Північно-Західній Європі зростали, а матеріальне процвітання решти світу залишалось низьким. Хоча деякі країни орієнтувалися на європейську індустріалізацію – Північна Америка, Океанія, частина Південної Америки, Японія та Східна Азія, – інші країни Азії та Африки залишалися бідними. Внаслідок цього глобальна нерівність зростала протягом тривалого часу. В період 1988–2011 рр. відбулося різке зростання нерівності в більшості країн Азії та зменшення нерівності в загальному розподілі доходів населення. Доходи біднішої половини населення світу зростали швидше, ніж доходи багатшої половини людства [3].

Т. Хеллебрандт та П. Мауро підтвердили у своєму дослідженні зменшення глобальної нерівності та коефіцієнта Джині з 68,7 до 64,9 станом на 2013 р. [13]. Виходячи з результатів даного дослідження, відбулося зростання світового середнього доходу: у 2003 р. половина населення світу проживала менше ніж на 1 090 міжнародних доларів⁴ на рік. Цей рівень світового середнього доходу впродовж десяти-

ліття майже вдвічі збільшився і досяг 2 010 доларів у 2013 р. Також, взявши за основу темпи зростання, автори припустили, що глобальна нерівність буде продовжувати знижуватися, а індекс Джині досягне в 2035 р. рівня 61,3. Водночас доходи біднішої половини світу продовжуватимуть зростати, а тому глобальний медіанний дохід знову зможе подвоїтися і досягти рівня 4 тис. доларів у 2035 р.

Висновки з проведеного дослідження.

Зростання добробуту та зменшення бідності є досить значними у світі. Разом із цим глобальна нерівність доходів залишається досить високою: мінімальний дохід найбагатших 10% населення світу в 2013 р. становив 14 500 доларів і перевищував дохід найбідніших 10% населення в більше ніж 30 разів (480 доларів). Оцінюючи перспективи того, як довго мінімальні доходи найбідніших 10% населення будуть наближатися до значення 10% найбагатшого населення, варто зауважити, що це стане можливим за умов, коли даний рівень доходів відповідатиме рівню ВВП на душу населення, а частка бідного населення в більшості країн світу наблизиться до 0%. У цілому, навіть за дуже оптимістичного сценарію, необхідно декілька десятиріч для того, щоб 10% бідного населення світу наблизило свій дохід до рівня 14 500 доларів. Якщо рівень у +2% є оптимальним темпом зростання для розвинених країн світу, то досить проблемними виглядають перспективи росту в більш ніж +6% для країн, що розвиваються. Отже, беручи до уваги результати дослідження, варто зауважити, що світова економіка, скоріше за все, буде дуже нерівною протягом ще тривалого часу.

Список використаних джерел:

1. Roser M., Ortiz-Ospina E. Income Inequality. Our World in Data. 2016. URL: <https://ourworldindata.org/income-inequality/>.
2. Зварич Р.Є. Історична нерівність доходів населення як економічна передумова альтерглобалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2017. Вип. 16. Ч. 1. С. 110–115. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/27.pdf.
3. Ancient Inequality / B. Milanovic, P. Lindert, G. Williamson. The Economic Journal. 2011. № 121/551. С. 255–272. URL: <http://piketty.pse.ens.fr/files/MilanovicLindertWilliamson2011.pdf>.
4. Nolan B., Thewissen S. Incomes across the Distribution Database. Luxembourg Income Study Database. 2016. URL: <https://ourworldindata.org/incomes-across-the-distribution>.
5. Consumption. Designing Household Survey Questionnaires for Developing Countries: Lessons from Ten Years of LSMS Experience / A. Deaton, M. Grosh, P. Glewwe; The World Bank. 2000. URL: https://www.princeton.edu/rpds/papers/pdfs/deaton_grosh_consumption.pdf.
6. Poverty and Shared Prosperity / International Bank for Reconstruction and Development and The World Bank. 2016. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25078/9781464809583.pdf>.
7. Regional aggregation using 2011 PPP / The World Bank and PovcalNet. 2017. URL: <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplicateWB.aspx>.

⁴ Міжнародний долар – умовна розрахункова грошова одиниця, застосовувана під час порівняння макроекономічних показників різних країн світу. Міжнародний долар обчислюється діленням одиниці валюти відповідної країни на розрахунковий показник паритету купівельної спроможності, яку долар США мав усередині США в зумовлений час.

8. Distributional national accounts: Methods and estimates for the united states / T. Piketty, E. Saez, G. Zucman. National Bureau of Economic Research. 2016. № w22945. URL: https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2016/01/Distributional-National-Accounts_Methods-Estimates-for-the-US_Piketty-Saez-Zucman_NBER16.pdf.
9. López-Calva L., Lustig N. Decline Inequality in Latin America: Technological Change, Educational Upgrading, and Democracy. Brookings Institution Press. 2010. С. 1–24. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/declininginequalityinlatinamerica_chapter.pdf.
10. Socio-Economic Database for Latin America and the Caribbean / CEDLAS and The World Bank. 2015. URL: <http://sedlac.econo.unlp.edu.ar/wp/en/estadisticas/sedlac/>.
11. Lakner C., Milanovic B. Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession / The World Bank. 2013. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-6719>.
12. Lakner C., Milanovic B. Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession. The World Bank Economic Review. 2016. Volume 30. Issue 2. С. 203–232. URL: <https://doi.org/10.1093/wber/lhv039>.
13. Hellebrandt T., Mauro P. The Future of Worldwide Income Distribution. Peterson Institute for International Economics Working Paper. 2015. № 15–7. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2593894>.

Zvarych R.Y.

GLOBAL TRENDS OF INCOME INEQUALITY

The article substantiates the fundamental difference between absolute and relative poverty. It is established that inequality of incomes in the country depends on relative income growth at different levels of their distribution. It is analysed the levels of income of certain countries in different points of their distribution, the decile growth of real disposable incomes of households is outlined and there are determined the changes of incomes in the country in the process of their distribution. It is found that the difference in levels of inequality between countries is generally much greater than the difference in the inequality of each particular country at different times. It is proved that consumption inequality in almost all countries is lower than income inequality because consumption harmonized over time through savings earned income. It is researched the evolution of regional mean values of inequality both within countries and regions and proved that the poorest segments of the population in the United States did not feel the real income growth in the last forty years while incomes of the richest population increased annually. It is evaluated the inequality of income in Latin America and found that this region of the world is the most polarized. It is analysed the global distribution of incomes and found that the incomes of poorer half of the world's population grew faster than incomes of the rich half. Prospects for welfare growth and poverty reduction in the world are proposed.

Key words: consumer spending, Gini index, globalization, income inequality, income distribution level, marginal poverty, uneven growth.